

Gaztelaniazko prentsa Euskal Herrian

Estepan Aldamiz-Etxeberria

Euskal Herrian prentsa —egunkari eta aste-kari, nahiz hilabetekari edo hiruhileroko— aski txarra edota eskasa daukagula esatea, ezer gutxi esatea izan daiteke. Gaztelaniazko edo nagusiki hizkuntza hau erabiltzen duen prentsaz ari gara, noski. Ezer gutxi esatea bada ere, zail egiten zait oso prentsa onik —are gutxiago oso onik— daukaguna aditzera ematea. Eta hau ez da seguru aski besapetik atera dudana baieztapen bat: kaleko edonori daukagun prentsaz galdatuz gero, antzeko zerbait eta agian gogorragorik ere erantzungo bait liguke. Apur bat pentsatuz gero, Euskal Herritik kanpora dauden beste eredu batzuri begira bizi garela esan daiteke trankil asko: Madrilera *El País*, Pariseko *Le Monde* nahiz beste edozeini. Azken batez, hemen ez daukagun zerbaiti.

Orain aurkeztuko dudanarekin, ez dut inola ere katedra bat ezartzeko asmorik. Agian, eta gehienez ere, eztabaida bati hasiera emateko moduko zenbait arazo planteatu nahi nituzke;

eta lan hau Euskal Herrian sortzen den euskarazkoa ez den prentszaz ari delarik, lehen bait lehen prentsa horren deskribapen soil batez hasiko natzaizue.

* * *

Egun, Euskal Herrian zehar, zortzi bat egunkari aipa genitzake: *Sud Ouest* (Euskal Herrirako duen edizioa), *El Diario Vasco*, *Egin*, *El Correo Español* (azpian «El Pueblo Vasco» jarritz), *Deia* (azpian «Gure Lurraren Deia» duela), *La Gaceta del Norte*, eta *El Diario de Navarra*. Guztiok goizekoak dira, eta baita orain gutxi desagertu zen Nafarroako zen *El Pensamiento Navarro* ere. Arratsaldekoak, berriz, bi geratzen dira: *Norte Express* eta *Hierro*. Guztiontzat ezaguna dateke Gipuzkoako *La Voz de España* eta *Unidad* egunkarien desagertzea: hauek Bilboko *Hierro* bezalaxe, Diktadura-garaiko «mugimendu»koak ziren, gerora «Estatuaren Komunikabide» elkargora igaroko zirenak.

Astekarien kapituluan, berriz, aspaldian ez bezalako hutsune nabarmena dugu. Berriki joan zaigu pikutara *Ere* kazeta, une batez *Punto y Hora de Euskal Herria* bakarrik geratu zitzaigularik aipagarri. Duela gutxi kaleratu da astekari «berri» bat: *Euzkadi* deritza eta oraintsu arte Euzko Alderdi Jeltzalearen barne-kazeta zenaren birregituratze eta birplanteatze baten ondotik, astekari orokor bihurtu dute.

Egunkarien urritzea

Zortzi egunkari aipatu ditugu eta benetan gutxi dira hiru milioitako biztanlego batetan, gerraurreko egunkarigintzari begiratuz gero. Bilbo bera, esate baterako, hamar egunkari izatera iritsitako hiria dugu garai hartan. Krisi larriko urte hauetan, ez da guztiz erraza prentsaren azterketa egoki bat egitea. Hala ere, diktadurapetik irten bezain laster, *Egin* eta *Deia* egunkarien sorrera dugu ezaugarri nagusia.

Oro har, eta oso gutxi gerabeherako zifratan mugatuz, goitik jota larehun mila bat egunkari-ale saltzen dira egunero Hego Euskadin. Horretan jakitun direnek diotenez, irakurlego-maila ez

omen dago inola ere gaizki. Garai batez hainbat egunkari desberdinetan barreiatzen zen irakurlegoa, gaur egun espektro mugatu baten irakurle bihurtu zaigu, agian halabeharrez, edota agian, baldintza teknikoek eta kazetaritzaren bilakaera ahul batek, beste eskaintzarik egiten ez diotelako oraindik.

Egunkariekin jarraituz, deskribapen simple bat egin genezake lehenik: *Sud Ouest* egunkari kontserbatzailea dugu batipat, baina Ipar Euskadin asko saltzen dena, agian bakarra delako, baina baita herri eta herriska bakoitzari uzten dion lekuagatik ere. Horretan, *saltzera* doan egunkari baten ezaugarri guztiak ditu.

El Diario Vasco eta *El Correo Español*, Donostiakoa lehen a eta Bilbokoa bigarrena —hau delarik Araban, Errioxan eta Eibarren salduena— egungo Euskal Herrian prentsa-enpresarik garrantzitsuena osatzen bide dute. Gehien batetan UCD inguruko jendeen diruz eraikiak biak —zenbait pertsonaz aparte, Administrazio-kontseilu bera dute bi egunkariok—, baina *saltzeko* izpirituz eta helburuz muntatuak batipat. Gaur egun Euskal Herrian «oposizio» izanik, ez dute gaien zabaltzeari ekiteko beldurrik, ez eta, behar izanez gero, bere orriak PSOERI eskaintzeko oztoporik ere.

Deia, Euzko Alderdi Jeltzaleari oso lotua dagoen egunkaria dugu, hots, egun Euskal Herriko gobernuan dagoen alderdiaren egunkaria. Gauzak honela, edozein egunkaritan —talde bati lotua dagoen neurrian— senti daitekeen presioa edota mediatizazioa, are gehiago nabarmentzen da egunkari honetan.

La Gaceta del Norte, egun hil-biziko borrokan diharduen egunkari bilbotarra dugu. Eskuindarren diruz sortua, garai batez bere konpetitzaile zuzena zen *El Correo Español* baino irekiagoa eta ausartagoa izan zen. Gerora, Franco hil ondoan, eskuindarrek eskua gogortu zuten eta horrek irakurlegoa asko murriztu zion, besteak «ausardian» eta «zabaltasunean» erreleboa hartuz. Forrot honetan, *Deia* eta *Egin*-en kaleratzeak ere eragin zuen. Dena esan behar bait da: Gaur egun, zuzendari «irekiago» bat jarri diote eta hor dabil erredakzio-ekipo osoa, egunkaria urgainera ateratzeko eginahalean.

Egin Herri Batasunaren inguruari atxekia dugu egun eta agian hau dugu erabat opoziziogintzara emana dagoen egunkari

bakarra. Esan nahi bait dut, Herri Batasuna koalizioaren ildoetatik, gainerako guztiari aurpegi ematen dion egunkari bakarra dugula. Hala ere, aspaldion murrizturik datorkigu, hasiera batetan agertutako indarra ahulduz doakiola. Honetan *Egin* eta *Deia* egunkari bien bilakaerak merezi luke azterketa sakon bat. Biak sortu bait ziren helburu guztiz miresgarriekin: herria, informazio egiazkoa, etabar luze bat. Egun, bidearen gogorragatik edo, oso bestelakotuak daude, ordea.

El Diario de Navarra dugu gaur egun Nafarroako egunkari bakarra. Guztiz kontserbadorea, baina Nafarroako herriska guztiei eta nekazalgoei zerbitzu egoki bat eskainiz datorrena. Esaten duenagatik baino dakartzan anuntzioengatik gehiago saltzen den egunkari izatearen osperik ere badu honek. UCD inguruko jendeen eskuetan dagoen arren, ezin esan daiteke zuzenean UCD-ren organo denik. Hori bai, guztiz «navarrista» da, horretan ez dago galtzerik!

Arratsaldeko bi egunkariez, berriz, ezer gutxi esan daiteke, kalitate oso urrikoak direla baieztatzeaz bestalde. *Norte Express* egunkaria, Arabar eskuin-eskuinaren eskuetan dago eta Bilboko *Hierro*, azkenik, lehen esan bezala, «Estatuaren Komunikabideak» elkargoaren barruan dago.

Astekarietara pasatuz *Punto y Hora*-ren Herri Batasunarekiko lotura aisa antzeman daiteke eta orain gutxi ezkutatu den *Ere* kazetak Euskadiko Ezkerrarekin zuena ere aski garbi zegoen. Azaldu berri den *Euzkadi*-k Euzko Alderdi Jeltzalearekiko loturak gordetzen dituen bezalaxe.

Prentsaren independentzia, non?

Deskribapen motz honetatik ageri zaigunez, kazeta gehienak talde politikoeekin oso lotuak dauzkagu, bertako kazetari askok nahiko lukeenaren kontra.

Guztiz zail egiten zaigu, horregatik, egiazko pisua duen medio bat seinalatzea. Nahitaez bururatzen zaigu, kazetari-munduan Madrileko *El País* egunkariaren kasua. Ia guztiz utopikotzat eman daitezkeen arren objektibotasunaren nahia eta helburua, ezinbestekoa dugu maila bat mantentzen duen egunkari si-

nesgarri baten neurri batetako eredu. Guztiz azpimarratzekoa da Euskal Herrian gutxieneko ospe bat irabazi duen egunkaririk ez izatea.

Une *politiko* bat bizi dugu gaur Euskadin. Prentsa guztia politikaz «hunkiturik» egotea ez zaigu, beraz, inola ere harri-garri. Are gehiago politika ez delarik, aspaldi bateko moduan, Madrilen egiten zuten zerbait. Politiko bihurtu bait zaizkigu, ez bakarrik udaletxeetako arazoak, baita festak ere. Egunkarietako kutsapen honen ondorioz, «politikoa» ez den kazetaritzari lekua kendu zaio, eta ez beti irakurle gehienen gustora.

Nolako herria, halako prentsa

Euskal Herria, neurri oso handi batetan eta prentsari gagozkiola, «kolonia» bat da. Ez daukagu ospe berezko egunkaririk. Are gutxiago astekaririk. Arlo honetan, gorago esan bezala, hutsunea nabarmena da, eta ez jendeak astekariak irakurtzen ez dituelako. Gustora irakurtzen bait dira Madrilen eta Barcelonan argitaratzen direnak, eta ez daukagu izenak aipatzen hasi beharrik. Humore-prentsa falta zaigu, baita sakonki informatiboa dena ere. Aagian, medioak falta zaizkigu; baina hutsuneak hor daude.

«Nolako herria, halako agintariak» esan ohi da; eta hau prentsari ere aplikatu geniezaioke. Besteak beste, Madrile bezalako hiri batek bezainbateko biztanlegorik ez duen herria garelarik, probintzialkeriaz jositako elkartasun ahul bat gara. Batzuei, beharbada, gauzok horretan irautean komeni zaie santa sekula osoan. Baina dudarik ez, geuron artean ere asko zaintzen dugu etsaigo hau. Prentsa badu hortaz nahiko lan, desberdintasunotara egokituz, Euskal Herria globalki eta bere osotasunean tratatzen. Zabal heltzen duenak, gutxi estutzen omen du. Hauxe gertatzen zaio Euskal Herriko prentsari. Azken batez, probintzialismoaren usainez erabat kutsatua azaltzen zaigu. Eta hau benetan gainditzeko, oztopoak asko dira.

Bestalde, herri txiki izateak baditu bere abantailak prentsari dagokionez. Baita, haatik, bere inkonbenienteak ere. Esate baterako, salaketa bat egin behar baldin bada, oso egoera desberdinean aurkitzen da Madrileko egunkari handi bat, Euskal He-

iriko edozein aldizkariren aldean. Guztiok «elkar ezagutzeak» bere trabak jartzen dizkio kazetariaren lanari.

Ez da beraz harritzekoa, egiazki notizia gertatzen diren sakaketa handiak, kontakizun berriak, Euskal Herriaz kanpoko egunkarietan aurkitu beharra, bertakoak haien bozemaile bihurtzen direlarik. Baina, gauza oso beltz pintatzen dudala esango dutenentzat, rodaje baten falta izan daitekeela ere onartuko nuke, nahiz eta beste batzuek rodaje hori guk baino denbora laburragoan egina dutela gogoratu ahal izan.

Euskaldungotik urrun

Euskal Herrian argitaratzen den erdal prentsaren inguruan, kasu aina erreflexio egin daiteke. Kazetariaren aldetik, informazioa eskaintzeko minimo batzuk gordeaz aritu ohi dela esango genuke, agian medioak ugariegiak ez direneko limitean. Hala ere, eta Euskal Herriko prentsaz ari garenez, euskaldungoari eskaini ohi dioten arretaz eta arduraz zerbait gehiago ere esan daiteke.

Euskarari dagokionez, *Egin* eta *Deia* izan dira bide berriak nolabait urratu dituztenak. Lehenago, *El Diario Vasco*-k edota garai hartako *La Voz de España*-k, donostiarrak biok, garo-usaiari oso lotutako espaziotxoak uzten zizkioten baserri giroari.

Aipatu bi egunkariak kaleratu ala, euskarak tratamendu berriak ezagutu ditu prentsaren barruan: hala ere —eta apurra ezereza baino hobea dela onartuz—, azken batean, ez ote den testimonialismo hutsa egiten galda genezake. Agian, eginkizun pedagogiko bat ere badateke. Bi egunkarion euskaragintzak, nolahi ere, beste egunkariren batetan euskara gehitzeko ahalegina ekarri du. Donostiako *El Diario Vasco*-n, esate baterako.

Euskarazko informazioaren gorabeherak guztiz xebreak dira; aurrerago aztertuko dugu hori. Baina orohar, eta Franco hil ondoko bilakaeran egunkariak kolorez dextente aldatu badira ere, ezin utz genezake aipatu gabe kazetarien euskaldungoarekiko urruntasuna, Esan izan denez, frankismo-garaiak eskola bat utzi du kazetariengan, baita kazetetan ere. Hortaz, belaualdi berriek zer ekarriko duten ezagutu beharko.

Elebitasun gaitza

Kazeta bat, dela egunkari dela astekari, zio oso bat da, hasieratik bukaeraraino. Goitik behera erdaraz expresatzen diren kazetotan euskara presente egotea aurrera-pausua da zalantzarik gabe. Hala ere, euskarak badauzka bere komeriak erdal medio baten barruan.

Jakin ere ongi dakigu, euskara, egunkari baten barruan, guxtiengo batek irakurriko duena. Hortik atera kontuak zein hizkuntzatan eman beharko den berria.

Ez da ahaztu behar kazetari gehienak, egunkarietako zuzendaritzak barne, elebidun ere ez direla, ia erabat erdaldunak direla. Euskara, beraz, gauza arrotza da, interferentzia bat; onean berriz, gure herriaren erreibindikapenetako bat. Kasu egingo zaio, asko maite den baina konprenitzen ez den haurrari bezala. Hori bai, inor gutxik daki euskara nola erabil, zein neurritan, zein gaitan, eta beste hartan zergatik ez. Inprobizazioaren ondorioa izango da gehienez: borondaterik onenarekin egin daitekeen zerbait.

* * *

Esaniko guztiak nolarebait bildu nahirik, ezer biltzekorik balego, esan daiteke Euskal Herriak baduela erdarazko prentsa indartsu bat, orotara harturik. Hala ere, ez daukagu Euskal Herria, bere osoan eta egunero, ikuspegi zabal batetatik, atalaia zabal baten gisa, eskainiko digun egunkaririk. Horretan, probintzialkeriak eta, Bizkaiko kasuan are nabarmenago, Bilbotarkeriak joak ditugu kazetok.

Hutsuneak asko dira, sail bereziak —kultura, ekonomia, etabar— gutxi lantzen direlarik. Egunkariak, bestalde, gehiegizko politizazioak joak daude neurri handi batetan, irakurleagoak ere, kalitatea baino lehenago, dakarren kolorea neurtzen duelarik.

Eritzien lekua, berriz, ez da asko lantzen, orokorki hartuta, idazleen arteko ikamikak aski ugariak ditugularik. Inprobisazioz jokutzen da asko, edota Madriletik datozen izkribuez baliatzen. «Probintzietako» egunkari direla gure hauek, ezin uka. Agian ez dute —ezta berriek ere— kalitatearen eta produktua-

ren berrikuntza sakonik. Mediatizatuegiak daude apika. Nola-nahi ere, inor gutxi aipa dezake gaur egun Euskal Herriko egunkari bat kazetagintzaren eredu bezala. Ez da makala gure hau!

Astekariak ez dute behar adinako oihartzunik sortzen, medio urriz egiten direlako edo. Dena dela, kanpoko erdal astekariak erosi beharrean izaten gara gehienetan, gauza berririk irakurri nahi dugunean.

Beharbada, kantu pesimistegia da gure hau, baina Euskal Herriak gaur egun duen gaztelaniazko prentsa hau baino hobetik iritsi beharrean gaudena adierazten duen kantua ere bada.

E. A.-E.

LA PRENSA ERDILDUN EN EUSKADI LA PRESSE ERDILDUN EN EUSKADI

El artículo parte de la siguiente constatación: la prensa del País Vasco que emplea sólo o casi exclusivamente el castellano es de escasa calidad.

En Euskal Herria tenemos 8 diarios de la mañana y 2 de la tarde. Como semanarios continúa **Punto y Hora de Euskal Herria** y **Euzkadi**, que ha aparecido recientemente.

Ocho diarios son pocos diarios, comparados con los existentes antes de la guerra. Los lectores de los 400.000 ejemplares que se venden aproximadamente en Euskadi Sur se encuentran ante una oferta muy limitada. De estos diarios unos buscan la difusión comercial; otros están muy ligados a grupos políticos. Se siente pues vivamente la necesidad de un periódico que tenga voluntad de objetividad, al estilo de **El País**, por ejemplo.

En cuanto a la prensa, Euskadi es hoy una colonia. Careciendo de un gran diario, de semanarios informativos y de humor propios, nos vemos obligados a recurrir a la prensa de Madrid y de Barcelona. Somos un pueblo marcado por el provincialismo. Ello constituye un serio óbice para una prensa que pretenda informar sobre Euskal Herria desde una perspectiva de nación. Además somos un pueblo pequeño. Ello, si bien entraña ciertas ventajas comporta asimismo inconvenientes como el de dificultar la función de denuncia.

Desde el punto de vista periodístico puede decirse que la información salva los mínimos exigibles. No así si se tiene en cuenta que debe dirigirse al mundo euskaldun.

Egin y **Deia** han abierto nuevos caminos en la utilización del euskara. Pues **El Diario Vasco** y **La Voz de España** que tenían algunos espacios muy

reducidos en euskara se dirigían al mundo rural. A pesar de que lo poco que se hace en este sentido es más que nada, puede preguntarse si no adolece de testimonialismo. El mundo periodístico está muy lejos del mundo vasco. La época franquista ha dejado una profunda huella en periódicos y periodistas.

La presencia del euskara en estos medios erdaldunes en los que los periodistas, incluidos los directores, no son bilingües en general, se siente como una interferencia extraña. No serán de extrañar los resultados si se tiene en cuenta que el euskara será leído sólo por una minoría y que se carece de criterios para determinar cómo, en qué medida, en qué temas se ha de emplear el euskara.

El artículo concluye constatando la presencia de una prensa erdaldun fuerte y abogando por una prensa que supere el provincialismo y adopte una perspectiva nacional, descuide menos secciones como la economía, la cultura y la opinión, y sea menos politizada.

L'article part de la constatation suivante: la presse du Pays Basque qui utilise seulement ou quasi exclusivement le castillan est de qualité insuffisante.

Nous avons en Euskal Herri 8 quotidiens du matin et 2 du soir. Comme hebdomadaires: «Punto y Hora de Euskal Herria» continue, et «Euzkadi» qui est sorti récemment.

Comparé à ceux d'avant guerre, 8 quotidiens c'est peu. Les lecteurs des 400.000 exemplaires qui se vendent approximativement en Euskadi Sud se trouvent face à une offre très limitée. Parmi ces quotidiens, certains recherchent la diffusion commerciale; d'autres sont très liés à des groupes politiques. On ressent ainsi vivement la nécessité d'un quotidien qui ait une volonté d'objectivité, dans le style de *El País*, par exemple.

Quant à la presse, Euskadi est aujourd'hui une colonie. Manquant d'un grand quotidien, d'hebdomadaires d'information et d'humour propres à notre pays, nous nous voyons obligés de recourir à la presse de Madrid et de Barcelone. Nous sommes un peuple marqué par le provincialisme. Ceci constitue un sérieux obstacle à une presse qui prétend informer sur Euskal Herria à partir d'une perspective de nation. De plus nous sommes un petit peuple. Si ceci représente certains avantages, de même il comporte des inconvénients tel que celui d'assurer la fonction de dénonciation.

Du point de vue journalistique, on peut dire que l'information assure le minimum exigible. Mais il n'en est pas ainsi si l'on tient compte qu'elle doit s'adresser au monde basque.

Egin et Deia ont ouvert de nouvelles voies dans l'utilisation de l'euskara. El Diario Vasco et La Voz de España qui avaient quelques espaces très réduits en euskara s'adressent au monde rural. Malgré que ce qui se fait soit mieux que rien, on peut se demander si l'on ne verse pas dans le témoignage. Le monde journalistique est très loin du monde basque. L'époque franquiste a laissé une profonde trace dans les périodiques et chez les journalistes.

La présence de l'euskara tant dans ces moyens erdaldun que chez les journalistes, y compris les directeurs généralement pas bilingues, se ressent comme une interférence étrange. Les résultats n'étonneront pas si l'on tient compte que l'euskara sera lu seulement par une minorité et qu'on manque

de critères pour déterminer comment, dans quelle mesure, et pour quels thèmes utiliser l'euskara.

L'article conclut en constatant la présence d'une presse erdaldun forte et en plaidant pour une presse qui dépasse le provincialisme et adopte une perspective nationale, néglige moins des domaines tels que l'économie, la culture, l'opinion, et qui soit moins politisée.